

ՄԵԳԼՈՒ

ՀԱՆԴԵՍ ՏԱՍՆՈՐԵԱՅ

ՀԱՌԱՔԱԾՈՅ

ՔԱՐՈՅԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ, ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ
ԵՒ ԶՈՒԱՐՃԱԼԻ ԳԻՏԵԼԵԱՅ

Կէ հրապարակէ աժն տնտես 10ֆն, 20ֆն եւ վերին: Աւ վերին երկուստ ալ իւ ծած- վին հարկ 3 դուրուշն: Տարիւն գին 1 80 դուրուշն:	Ստորագրողներն ին՝ Մէծ նոր խանի վերին դասը 10 2 եր հրապարակու Մերհանը Տ. Յ. Մարգարեանին հրապարակու: Զգաւոր Տ. Ղ. Գ. Պալեանցեանին վա-	Հարապարակու: Գրառն երկուստ 1 10ֆն 20ֆն Բաւ խախտ արտադրն Վրայ 1 ֆ Մանուկստն մէկ տնտես հաճաք արտադրն 100, 2 տնտես 80; — 3 տնտես 60 ֆարայ 1:
---	--	--

ՀԱՐՏԵՍՔԵՐ 30

Դ. ՏԱՐԻ 1859

ԳԼԻ 30

Աս թերթը զատ ալ կը ծախվի հատը 3 դուրուշն:

ՄԵԳԼՈՒՆ ԽՆՓԵՆԵՆՔ

Այս օրերս կարգ մը մարդոց մէջ շէնկոյ
մը կայ. լսեցի՛ր մի, Մարկոս: Կիրակոս, —
Չէ՛ նէ ի՞նչ ապուր ունեւո՛ւ եկար հոս. — Մե-
ղուն խափանե՛նք. — Հատ աղէկ խափանե՛նք,
մեծագործութիւն մ'ընելու է ետ', ասկէ մեծը
չըկրնար ըլլալ... Եփեսոսի տաճարը շինողին
անունը մարդ չըզխտէ, այլողին անունը ամէն
մարդ գիտէ... — Էյ, ի՞նչ բռնեք տէ խա-
փանե՛նք, — բան մ'ալ ըրած չ'ունի ո՛ր... —
բերնին եկածը արեղ ցըբեղ դուրս կուտայ
կոր. — Աղէկ ա', մեր կնիկներէն ի՞նչ կու-
ղէ, ամօթ չէ՞ մի ընտանեաց վրայ այս կերպ
խօսիլը. մենք մեր կնիկները կանանոցը կը
փակենք, անիկայ ելեր ի տեսարան կը հա-
նէ. — Մեծ էջը ախուր մուսցար. պէտք է
որ մեր ազգին պակսութիւնները օտարներուն
հրատարակէ. Թող օտարները հրատարակեն,
ինք ալ պարտրկէ. — ձեզի բան մ'ըսեմ, հէ,
ասոնց ամէնն ալ ոչինչ խօսքեր են, ես դիւտ

մ'ըրի ան բռնմ. ըսաւ անդիէն մէկն ալ. Մե-
ղուն կրօնքի կը դպչի կոր... — Ժամա՛ ըրիս
հա՛. ատիկայ բարտարդ բուսըղ զըսարտու-
թիւն է. — ասոմ դուն ալ. Լաւա՛ մըն է կը
քսենք վրան. Մեղուն ալ ձին խողովունեւով
անցնելու ատեն վրանին կը ցատկեցնէ. — Է-
ղէկ կ'ըլլայ, աղէկ կ'ըլլայ, ըսաւ անդիէն մէկը
ուրիշն ալ, կըմկըմալով ու արեւմտեան կըճըւ-
տելով, ա՛լ համը կը փախցընէ կոր, սուտ ու
մուս բաներ կը զրէ կոր, շաւիվաւի պիտի
զրեմ ըսաւ, հիմայ ելեր ստոյգ պատմութիւն
ներ կընէ կոր. — Այս խօսքին վրայ բովը
նստողը մեծ շառաչամբ քիթը խնջեց. — դուն
ի՞նչ կը մտածես, ըսին. — ես բան մը չեմ
մտածէր, հերիք է որ ուրիշներն ալ չը մտա-
ծեն, սիրտս որ ներանալու ըլլայ՝ ասոր անոր
ըզողին մէջ կոկոզիկ կ'ընեմ ու ճարս որ հատ-
նի կը թըստեմ... Բանի մը պարզամիտներ
ասոնց բերնէն կ'աւնեն կը ծամծրմէն, քանի
մը մտքով խեղճեր ալ ասոնց արձագանգը ե-
ղած են, կը վախնամ որ աս արձագանգերը կըլ-
տորելով կ'տորելով Մեղուն բաժնորդներուն
ականջը հասնին. անոնց՝ որ երբ այսօր Մե-

դուն առնեն, կը հարցունեն թէ միւս թիւը ե՞րբ պիտի ելնէ . որ մը ետ մնայ նէ՛ կը պօռան , ժամ մը ուշանայ նէ՛ կը գոչեն , շատն ալ կ'երթան մամուլին տակէն կը յափշտակեն , խեղճ խմբագիրն ալ տառնկով իր հաշիւը կը կորսնցընէ : Մեղը իրեն . ասանկ զուգարանակի մը ահա՛նք հասնի աս լուրը նէ՛ ի՞նչ պիտի բլլայ արդեօք ան ժամը , Տէ՛ր Բառուած , դուն ողորմիս բայց արձագանդը դեռ օդին մէջ կը շրջի կոր . մենք պահ մը սա շնչոյցը քննենք յերանի խեղճ տեսարան , մէկը Բը շարկեր կը տանի . բսե՛լ է որ Բը տեսեր է հեռուէն : Մըսը աչքերը դոյզը նախապաշարեալ ճառ մը կը փոխէ , միւսը կրօնական խնդիրներու մէջ կը նետվի , երբ խեղճը շրտիէ շիտակ խաչակիրէ՛ մ'ալ չը գիտէ . ո՛ր մէկը բսեմ , անմիտ պարօններ . ուսումնասիրութեան կեդճաւոր բարեկամներ , առանց հասկընալու դոյզը դեռ հիկնելու իրենց սարօքը , ասոնց ամենը դատաստանի պատկեր մը կը ձևացընեն և աչքին հանդարդին ստակում կը պատճառեն : Ի՞նչ է աս . մինչև ե՞րբ մեր ազգը այս տիղմին մէջ պիտի թաւալի ... ազգային կառավարութիւնը ի՞նչու կը ննջէ ու չը հսկէր : Ի՞նչու աս մարդիկը ասանկ յիմար վէճէր կը յարուցանեն ու ետքէն դպիքը չեն մտածէր , ու մուրտութեամբ Մեղուն իր փեթակը արգիլելու կը ջանան . բայց 'ի գո՛ւր : Թէ որ ինծի կը հարցընեն նէ ես կարճ խելքովս իրենց տաճկին սա առածը կը յիշեցնեմ « ասեղը պարկին մէջ չը կրնար մնալ » , աս կենդանիին բնութիւնը ես գիտեմ նէ՛ զինքը հալածողին առջևէն համեղ կը ստահի . բայց երբ արդմբ վիճիկը կը սրամտի և պաշտիով մը կ'առնէ իր վրէժը : Բնոր հետ շատ իյնալու չըգար , անոր քաղցը հիւթը վաշեիլը դրած ատեն , անոր դառն խայթոցը ի՞նչու մեր վրայ շարժենք ու տղմի (չամուր) կարօտ բլլանք . Թողունք , որ տիղմը մեր կօշիկներուն տակը միայն գտնելի ... խօսքը բերանս մնաց անդիկէն աղաղակ մըն է՛րբ դու : Ի՞նչ ... Ի՞նչ , ո՛վ ապուր է կերէր ... Ի՞նչ բսե՛լ է ... Կեցիք նայինք ո՛վ էն եղեր սրվոնք ... Ի՞նչ է աս բրածնին ... ա՛լ հերիք եղաւ ... վա՛յ Թը շուառութեանս , Մեղուն բաժնորդներուն ձայնն է , ի՞նչ ալ շատ են , աս ի՞նչ ալ շուտ հասեր է տկանջին : Ի՛նչ լուրը շուտ կը հասնի , կ'ըսեն նէ՛ իրաւ է եղեր : Բաղդակին մէջէն աս խօսքերը կը լսին — ո՛վ է եղեր

նայիք սա Մեղուն խափանել ուզողը , Մեղուն խափանողին ճակատը թիղով կը չափեմ — ի՞նչ է Մեղուն յանցանքը . շիտակ գուրցի՞ն է , ասիկայ իրենց բանին չըգարկոր , անա՛նկ չէ , Թող իրենց ստորագրութիւնը շրտկէ շիտակ դէն տէ՛ր ետքը Մեղուն բնութեանը ելնեն — իրենց ի՞նչ , անոնք ո՛վ են ամէն բանին շիտակը գրելու յանցա՛նք է մի — աղին մէջ եղած պակսութիւնները , նախապաշարութիւնները , ծաղրելը , հրատարակելը յանցանք կը սեպվի կոր , հապա ի՞նչ կուզեն , ազգը անանկ կոյր մնայ պակսութիւններու մէջ լողայ ու չը շրտկելի — այո՛ , այո՛ աս պիտի բլլայ անոնց ուզածը . անոնք կուզեն , որ ազգը կոյր մնայ որ 'ի ծնէ կոյրերուն կուրութիւնը չը յայանքի — ո՛չ , ոչ , ասի չը կրնար բլլալ ասանկ պէտք է բնե՛լ . և Մեղուն իր պարտքն է որ կը կատարէ : Ենոնք կ'ուզեն որ իրենք ուղածնին բնեն՝ մարդ իրենց դէմ չը խօսի , մինչև անգամ հաւնի ալ , (բո՛ւհ) , հա՛ , հա՛ , աս է եղեր ուղածնին . բայց աս տեսութեան հողին մէջ Թո՛ղ չը փնտռէն ամի , Թո՛ղ տար աշխարհը Թեան իրենց ուղածը փնտռեն , ան դարերը անցան : Ետ մարդիկը ի՞նչ յանցանք բեռցընել կ'ուզեն կոր Մեղուն , ո՛վ էն աս մարդիկը նէ՛ Թող երևան ելնեն — իրենց կը հարցընենք , ի՞նչ է Մեղուն յանցանքը , քաղաքականի դէմ՝ մեղանչէ՛ր է — անի ամենին քաղաքական լուր դրած չ'ունի . կրօնքի՛ դէմ — Թո՛ղ լռեն , վասն զի Մեղուն այս մասին ամենին բերան բացած չ'ունի : Բաղային՞ դէմ — Թո՛ղ բսեն ո՛րն է սուտը և որն է անստղծորով հետեւ անոնք անանկ կ'ըսեն կոր , մէկիկ մէկիկ Թո՛ղ ցուցընեն մեզի , մենք ալ աղջենք մի , Թէ որ Մեղուն պակսութիւն մը յանցանք մը ունի նէ՛ մենք ալ գիտանա՛նք մենք ալ մէկ տեղ բողոքենք ու մէկ տեղ դատապարտենք . անի շուտ բնեն Թող ինքզինքնին յայտնեն , ապա Թէ ոչ մենք ալ կ'երթանք մեր Բաղային արդար ատեանին կը դիմենք ու անոնց ամէնը երևան կը հանենք ու դատաստանի կը բաշենք դանոնք — ապա Թէ ոչ խելքերնին չը հասած բանի մէջ Թո՛ղ չը մտնէն , կօշիկակարըն ցիօշիկայ գիտցած չը գիտցած հացադոյծին համար դուրսի սրահէն այո՛ Թո՛ղ չը պառնան : « Մարդուն իր կանգունովը կտու չեն տար » : Մեր միտքը Մեղուն պաշտպանել չէ , վասն զի անի կրնայ իր փեթակը ապաստանել , և իր իրայ

Թոյոյն իր Թշնամաց գէմ ղնել . մենք տը-
ղարութիւնը կ'ուզենք պաշտպանել . անխա-
ղատատան . անտեղի վճիւռ չենք ընդունիր .
այլ կը մերժենք և կը բողոքենք . մենք չենք
կրնար լուռ կենալ . Մեզուն կուզենք զըսել-
չին չ'ենք ուզեր . . այս արդարեանքը օղը կը
Թնդացունէին և արձադանքներուն ետքը չէր
կտրէր : Մենք հիմա անկիւն մը քաշվինք . նա-
յինք սըվոնց վերջը ո՛ւր կը հասնի — շէնկոյր
ազադակ յարոյց , ազադակը ի՞նչ պիտի յա-
րուցանէ :

ՀԱՄԱԼՈՒՆՆ ՎԱՐԺԱՐՆԸ

Կը պատմեն Թէ ատենօք (Թաղուր վարժա-
պետ մը կայ եղեր . աս ան վարժապետը չէ , որ
այս ամերաներուն տղայքը կը կարգացնէ ե-
ղեր : Կնոք համար ամերաներն ալ այնքան
մեծ պատիւ կ'ընեն եղեր , որ անոնցմէ մէկուն
ախտիւն մէջ ձիւերուն քով մեռեր է կ'ըսեն :
սա ալ ուրիշ վարժապետ մըն է : Ըս վարժա-
պետին համար կ'ըսեն Թէ հայրը մայրը շատ
լրաց կուտան եղեր շատ կ'ազաչեն եղեր , որ
վարդըվի . ան ալ հին փիլիսոփաներէն մէկը
կրնէ վարպետ բռնած ըլլալով ամենեւին կար-
գըվել չ'ուզեր եղեր . — հիմախուս երիտասարդ-
ներուն պէս . մայրը ամեն օր ծո՛ւ տղայ աշ-
խարք մօտը կ'ըսէ — քա՛ մայրիկ , կը պա-
տասխանէ , մէյն աշխարհ մօտը եմ , մէյն՝ ալ
ներս երթամ նէ՛ զխմայինս երկու խո՛ւ Եփրէի
կ'առնէ , չ'ըլլար , վա՛ անցիր , — չ'է՞ իլլէ քեզ
պիտի կարգեմ , Բարբէր տեսնեմ , բաջայեղ օրն
ալ պիտի մեռնիմ . — էյ ես քեզի վաղ առտու
բա՛ւ կ'առնեմ , դուն մեռիր , — ես քու հարս-
նիքիդ բա՛ւ կ'ուզեմ :

Վերջապէս ամեն օր ասանկ զրուի ցառու-
թիւն : այնչափ կ'ըլլայ , որ ալ մայրական
Թախանձանքը կը յաղթէ աղին կամակորու-
թեանը , որ գնա ընտոր կ'ուզես նէ անանկ ըրէ
կ'ըսէ : Մայրն ալ վեց ամիս աղջկատես պտը-
տեւէն , վեց ամիս ալ հաւնածներուն մէջէն
էն արեկը օրն ըլլալը մոմոտէն ետեւ , մէկ
աղջկանը որոշում կ'ընէ : Հարսնիքը կ'ընեն
կը լիցընեն (աս ալ Մանկատարին հարսնիքը
չը դարցընենք , որ տարի մը կ'ըլլայիտը չըլլ-
անցաւ) : Ինն ամիս ին օր չըբժէր՝ մանչ զա-

ւակ մը կ'ըլլայ . կը մեծնայ երկու տարու կ'ըլ-
լայ . կը հիւքնդնայ կը մեռնի . . . մանչ զաւակ
աւջինէի երկու տարու մեռած . . . ալ ասոր
վրայ ինչէ՛ր ընելու չէ աւարչէքով բռնըված
լախոննի , ան ատենն ալ շատ չըկայ եղեր ,
տանն մէկ մեռելին քով , տաս հատ . . . մէկը
կուլայ ես մանր եմ , ըսելով , ժամկոչն ալ կը
պուտայ ես ալ վարն եմ . լացող մը կը պակսի ,
որ ես ալ հայրն եմ ըսէ ու պուտայ : — Քա է-
րու հարը ո՛ւր է , հարը հարը . օւթան չե-
քայ , հարը ուր է . — քայ վայ խեղքին , զա-
հէր սիրտը չը դիմացաւ տէ , տեղ մը քաշ-
վեր մինակուկ կուլայ . — քա մեղք է վայն 'ի
վրան , երթանք դռնանք տէ քիչ մը մօտեա-
րենք , սիրտը հովահրենք :

Բայց ի՞նչ կը նայիս , հայրը անդին ուրիշ
տնեակ մը նստիր , հանդիստ իր շա-
խմէ . — քա վայ զխուս , սո նայէ . քա հար
չէ ես , հար՝ սիրտը քա՛ր է քար . քա աչքերը
շէն չէ Թըջեր . քա լալն ալ չ'եր իզար կորնէ
դա՛ւ կոտոր մը սօխ քսեր աչքերուն . լալան
կնիկը վրան կը վաղէ , մարդուս սիրտը կոտոր
կոտոր ընելու ողբեր կը զրուցէ բայց (Թաղուր
վարժապետը կ'սկսի խնդալ :

Ըսոր վրայ կնիկներուն ամեն ալ վրան կը
բռնըվին . չ'է՞ս ամչնար , չ'է՞ս խախիր , ճի-
ւանի պէս զաւակդ ինկեր պառկեր է , գուն կը
խնդաւ . — քա Թէ լէ վէքի չ'են ըսեր քի աշխարհք
կարգացողներէն պիտի փլչի , սո նայէ , աչ-
քէն արտուր մը կ'ըլլայ . — քա չէ՛ դուք ալ
վայն 'ի վրան , կսկիծը բռնէ՛ ե ցտակեր , խեղ-
քին դպիր է կ'ըսէ մէկն ալ : Ըսոնց պուտալ
կանչելը կոխեցուց իր մօրը ձայնը . « արիւն
բերա՛ն զաւակ , մէյ մը նե՛րս եկու . . . Վար-
ժապետը իր մօրը լալուն պուտալուն չը դիմա-
նալով՝ ելաւ ետեւէն ներս գնաց , ուր իր զա-
ւակը մնաւ պառկեր , լալան կնիկն ալ զխուս
վերեն անցեր , լաց կը զրուցէ . որ հօրը ներս
մտնելը տեսաւ նէ՛ մեռելին բերնէն ողբ մը ը-
սելով սկսաւ ալ աւելի պուտալ .

Ես կ'երեւո՛ւ հարէ՛ ես կ'երեւո՛ւ հարի՛

Ի՛նչ երեւո՛ւ դու՛ ալ հարէ՛ , հարի՛

Մա՛մարս շարա՛քդ դե՛ս երէ՛ երէ՛ :

Վեցէք ըսաւ վարժապետը , կայնեցէք
հասկընանք , ի՞նչ կայ . . . Եւրէ-շէր քեռուին կայ ,
պուտային ամենը մէկէն , Ըստուծոյ կրակը վը-
րազ Թափի մարդ , « անդ ասա՛ հիչ բանն մը
խա՛րք չ'ունի . աս խտոր պուտալ կանչելնի՛ս ալ

չէս լսերկոյր. — քա տեսա՞ք, ես ձեզի չըսի՞ մի քի խելքին եկեր է տէյի, նայեցէք՝ բիւթիւն մուցեր է...

Սուս եղէք, կրկնեց վարժապետը ու իր հին փիլիսոփայ վարպետին նմանելով, մայրիկ լսաւ. դռն իս կարգիւ կողքեր նէ՛ ես դէմ կը կենայի, կարգը վե՛լ չէի ուղեր. գիտե՞ս... հապա ի՞նչ էր պատճառը... սա էր որ, գիտէի թէ կարգը վե՛լ կամ կնիկս պիտի մեռնի, կամ զաւակ պիտի ունենամ, զաւակս պիտի մեռնի, ես ալ շատ ցաւեր պիտի քաջեմ, ես աս ցաւերը չը քաջելուն համար չէի ուղեր կարգը վե՛լ. երբոր ա՛լ չը դիմացայ քու թախան ձանքներուդ, ու կարգը վե՛լ հաճեցայ՝ դուն երբոր աղջիկ փնտռելու ելեր էիր. ան ատեն նը կնկանս մեռնիլը լացի. երբոր զաւակս աչխարհք եկաւ, ծնաւ ու դուք կը խնդայիք՝ ան ատենն ալ անոր հաշիւը չուի՞ վասն զի գիտէի որ անոր հաշիւը. ես զաւակս ծնած ատենը այնչափ լացի որ, ալ հիմայ խնդալու եմ. դուք ալ որ անոր ծնած ատենը խնդայիք՝ ալ հիմայ գացէք մինչեւ խղարկեք նէ՛ լացէք: Վարժապետը աս լսաւ ու դուքս ելաւ. ալ անկէ ետքը ինչ եղաւ՝ մեզի պէտք չ'է:

Հիմայ Մեղուն ալ առջևը մեռել մը ունի, որ վրան պիտի խնդայ. աս խնդալուն ձայնն անողներն ալ պիտի քարկանան. ու ատ մեռելին տեղ Մեղուն մեռնի նէ՛ տալի աղէկ չ'ըլա՞ր մի պիտի լսեն. մինք ալ կ'ըսենք. է՛հ Մեղուն ծնաւ նէ՛ կը մեռնի ալ, անոր մեռնիլը ուղողներն ալ թող անոր մեռելին վրայ խնդան: Մեղուն հոգ չընէր, որ իր մեռելին վրայ ալ խնդալու փափաքող սպասողներ կան. հիմայ իր առջևի մեռելին վրայ կը խնդայ. ի՞նչու համար. — վասն զի անոր մեռնելիքը գիտնալով էն առաջ ծնանիլը չ'ուղեց ետքն ալ ծնանիլը լացաւ. ու թաղուր վարժապետին պէս պատն երեսին ալ չըլացաւ. հապա չ'ըսե՞մք, խաներուն մէջ, տուներուն մէջ խանութէ խանութ, սննեակէ սննեակ պտրտեցաւ մուրացկանի պէս ու անանկ լացաւ: Թաղուր վարժապետը իր դաւելին ծնած ատեն նը Մեղուն չափ իրաւունք չ'ունէր լալու, վասն զի կրնար որ իր դաւակը երկար ատեն ապրէր ու ծերացած մեռնէր. բայց Մեղուն լացած ծնունդը, ծնունդէն զատիկ որչափ ատեն կը քջէ նէ՛ հոգիւ այնչափ պիտի ապրէր ու աւագ ուրբաթ օրն ալ արդար աւագակին պէս

խաչը պիտի ելնէր: Եսի յայտնի էր, անոր համար ծնած ատենն ալ լալու էր, անոր կամ թաղուր վարժապետին պէս կարգը վե՛լ ամենեւնի ուղեւ չ'էր:

Հասկըցողները Հասկըցան. չը հասկըցողներն ալ իրարու կը հարցընեն. ո՞վ է աս մեռելը. հայ է նէ աս առտու ծանուցում չ'եղաւ. հոռում է նէ՛ ժամկոչը աս առտու անաբաւ թիքէ չըպուայ. ո՞վ է աս մեռնողը, որուն ձաղին առջևէն Մեղուն իս մը չալըրով կ'երթայ: Չը գիտէք ո՞վ է մեռնողը. Մեռնողի երջանին հարցէք. — հիմայ ատ Մեռնողի երջանին ի՞նչոր բան է, կուտվի՞ մի տէյի պիտի հարցընեն. — չէ եղով քացախով աղէկ սալաթա կ'ըլլայ: — Մեռնողի երջանը ամիսն երկու տնգում էնող հայերէն զրով տաճկերէն լեզուով տետրակ մըն է. որուն ազգասէր ու վաւարուն խմբագիրն ալ սկսաւ հայերը կ'աւել, կ'ծել, կ'ծել ու Մեղուն խնդացած ատենը ինքն ալ ողբալ:

Վերջապէս Մեռնողի երջանը Բարիդի Հայկազան վարժարանին գերեզմանը դրեր է իր տետրակին մէջ. վրան ալ աղուր թամբանաւ կան մը կայ դրոշմով, որ թաղուր վարժապետին տղուն մեռելին վրայ դուրսված գանձէն շատ աղու է նէ ալ մէկ քանի հոգիներ կարգացած ատենին սիրտերնին պիտի նեղանայ... վայ, վայ, վայ, վայ, վայ, վայ, — վայ մըն ալ, ձիւն մըն ալ քու գլխուդ Մեռնողի երջան: Վերջապէս մեռնողը Բարիդի Հայկազեան վարժարանն է՝... Ետուած ողորմ աակէ ետքն ալ մեռնելիք վարժարաններուն հոգուն:

Հիմայ շատ մարդիկ պիտի լսեն թէ զըպրատուն մը մահը է որ ծնունդ ու մահ ունենայ — այո. անոք ալ կը ծնանն ու կը մեռնին. և մահը մը ինտոր կը ծնանն ու կը մեռնի նէ՛ Բարիդի վարժարանն ալ ճիշդ անոր պէս ծնաւ ասկըցաւ, քանի մը աղէկ շատ մը դէշ օրեր անցուց ու մեռաւ: Մէկը աշխարհ դայ նէ՛ անոր կնուքին քանի մը հոգի կը դտնըվի. մեռած տանը ովոր հանգստի երկու քայլ ետեւէն կ'երթայ: Շիշտ ատոր պէս անոր հայկազեան վարժարանը մկրտեցին. մէկը անունը դրաւ, մէկը անոր դրոշմը տուաւ (կողես նէ դրոշ մը կարգայ), մէկն ալ առջևը խոնկ ծխեց. մէկը հազվեցուց. մէկն ալ զարդարեց. ետքն ալ երան պատրիարքարանի դիւաններուն մէջ արձանագրեցին: — Դիւաններուն, Դիւաններուն չը կարգաւ, հոն անանկ լան չըկայ: դիւ

ւանք, Բեհեմ, Բեհեմ Բեհեմ :

Ըն օրերն ալ Պատրիարքարանի զրազիրը տունը հիւանդ ունենալով, ու խելը միտքը անոր տուած ըլլալով, նոր տղայ մը ծնաւ ու Մկրտիկեցաւ զրեւոն տեղ՝ ելեր հիւանդ տղայ մը հաղիւ մկրտութեան հասաւ զրեւ Է :

Մկրտութեան կամ Մկրտիչներուն ոսկիի պէս զօրութեան շնորհիւ (վարձքերնին ալ ոսկիինն ալ աներեւոյթէն աւանդն) տղան ճշտութեցաւ. բայց Մեղուն կը պօռար Թէ գլտութեցաւ : Չը հաւտացին, սոսա Է ըսին ... քիչ մը ետքը համոզեցան. հա՛հ, հա՛հ, հաւաման սրլի բռնեք ըսին, չուան նետեցին. չուանին փտտուկ էր, փտտուկ չէր ան մեղի պէտք չէ. քաշեցին քաշեցին, չուանին բրդաւ իրենք ալ կռնակնուն վրայ ընկան :

Բարիղի վարժարանը ի՞նչպէս Է. — հարբուխ (նէվաղիւ) եղեր Է :

Բարիղի վարժարանին համար բան մը լսեցիր. — հոն դաւակ ունեցող Ստամպոլիներուն քաշած Թելեկրաֆը մէկ կողմը փութեցր Է ... :

Բարիղի վարժարանէն ինչ լուր. — սըթմա բռնեք կը զողայ եղեր :

Հայկազեան վարժարանէն լուր մը ունի՞ս. — տղոցը ջուր խմելու զաւաթը կամ զաւաթան 50 տիրհէմ ծանրութիւն ունենալու տեղը 55 տիրհէմ գալով տղայն ալ ծանր Է տեղէն չենք կրնար վերցնել տէյի հօրերնուն զրեր են, հայրերնին ալ բարկանալով իրենց բարեկամին պատմեր են, անոնք ալ իրենց բարեկամին անոնք ալ վախերնուն Բարիղ զրեր են, որ զաւաթները պզտիկցնեն :

Բարիղի վարժարանէն ձայն մը կա՞յ. — աւջինեկին ցաւը կը քաշէ եղեր :

Հայկազեան վարժարանին վրայօք բան մը լսեցիր. — Ստամպոլէն Բարիղ ձեռք մը երկրնցեր՝ վարժարանին աղիքները կը խառնէ եղեր. աս ձեռքը որուն ըլլալը գտեր են ալ նէ չէն կրնար զրուցել :

Ազգային վարժարանը ի՞նչպէս Է. — քերե եղեր Է :

Շարն քնդ նուա :

ՅԵՄՍՅԱՊՈՒՄԻ ՎՆՈՏՈՒՄ

Մեղուն 28դ Թըւովը Լամարթինի զաշնակներուն Թարգմանութիւնը ծանուցում ըրած ատեննիս, մէկ երկու բառ եւեւ զրած ըլլալով՝ շատերը ելեր են մեզ բամբասելու, որ պէս Թէ մենք հոն չափազանցութիւն ըրած ըլլանք : Մենք, ինչ որ տեսանք հոն նոյնը զրեցինք. չափազանցութիւն չէր սիրեր, բայց եղածն ալ չենք պարտէր. Թէպէտ և այս մեր ընթացքին համար նախատվեք ալ :

Ընցած օր տեղ մը գտնովեցանք. ուր մէկ քանի հոգի, հայերէն զիտցած ըլլալու են զաշնակներն՝ ձեռքերնին առած՝ զմայլեր մնացեր են. հէմ կը չալեն, հէմ կը խաղան : Այս զրին, նորէն ձեռք առին զաշնակները, ու աս անգամ սկսան անով իրար սպաններ. — պատճառ. — պատճառը զաշնակներն են. — զաշնակներն են, չէ նէ զաշնակներուն վրայի պատկերը. — հիմայ կը հասկընաս : Ըյս մարդիկը զաշնակներուն զիրքը մէկ ծայրէն միւսը կարդացեր են՝ ամէն մէկ երեսէն մէկ մէկ տող, ամեն մէկ տողէն ալ մէկ մէկ բառ՝ մնացուցած սեպեւով, երբոր կը պատրաստվէին զիրքը մէկ զի զնեւո՝ ալ ձեռքերնին չառնելու մըտքով յանկարծ սատանան եկաւ անոնց աչքին վրայ մէյմէկ մանկացոյց (բէրաֆսըզ) զրաւ. վայ՝ ախպար, ծո՛ւ աս ինչ աղբոր պատկեր Է, ինտո՞ր ասի չը տեսանք. ծոտս նայէ, մէջ տեղը դէպք մը. անոր մէջը սառն մը բխաւ, ինչ ալ շատ լեցուցեր են. զլիւն վերեւ կայ երկու հիշատակ, մէկուն ձեռքը զըգաւ, մէկուն ձեռքը դատարկ. մէկը կուտէ, մէկը նայի, կուրն անկէ կը փլղի, տակն ալ չորս հատ հայու զիր. ասուք ալ քերեան անունն եղած պիտի ըլլայ. Ս. Գ. Ը. Խ... ինչ կը տես, խօսք կայ մի գտումս : Չէ իրաւ որ շատ աղէկ գտար. դուն աս գտումով դետէն զանձ ալ պիտի հանես. Էյ աֆէլիլ ...

Չէ՛, պարոն, չէ՛, կը սխալիս. ատենկ չէ. ան Թէփսին երկիրս Է. — աղագոս աւանկ Է նէ մեք ասունը իլեք հատ երկիր ունինք. — վրայի բխաւ ըսածդ ալ Մասին Է. աս շարթուանն Է՛նէ՛ բոց սէ կարդանք. չէ՛ լաղիւրը չէ՛ Մասին լեւն Է. հա՛ — հիմայ Մասին բոլորտիք ի՞նչ կա՞ — սէտակ սէտակ խոտեր, անուշ հոտով ծաղկերն Է... չէ՛ աս չէ՛մ հար

ցընեք : Մասիսին ստորոտը , այսինքն ոտը
 ի՞նչ կայ . փուշ է մոեք՝ երկու շրվին կը
 կաղայ . — Ե՞տք ի՞նչ խօսք չը հասկըցող մարդ
 ես պէ՛ . Մասիսին քոլորտիքը եղած երկիրները
 ի՞նչ կ'ըսվին . — Գաշտ . Հովնա Չոր , Գարա
 տափ , անդին ապգին ալ այդի պարտեղ . . . — Բիւ
 մըն ալ անդին գնա՛ . — Ետիս պատէ , ո՛ւր երթամ
 — Է՛ , սա Մասիս լեռնէն քիչ մըն ալ հեռունե
 րը երթաս նե՛ ինչէ՛ր կայ . քաղաք , գիւղաքա
 ղաք , գիւղ , քաղաքապետ , աւան և այլն . — ա
 դէկ առոնց ամենը մէկէն ի՞նչ կ'ըսվին . մէկ
 աշխարհ . — Էյ հիմայ Մասիսի գտնելով աշխար
 հը որն է . Հայաստան . է՛հ անանկ է նե՛ ահա
 այն լեռով ալ պատկերը . Հայաստանն խմա
 ցնել կ'ուզէ :

Լղէ՛կ , բաւ անդին մէկ ուրիշը քիթէն
 բերնէն այնչափ մուկ հանելով որ ալ չ'եր
 երէէր . աղէ՛կ . Բէֆֆին երկիրս բեր , Բեւ
 Մասիս առաջ Հայաստան տակի չորս գիրերուն
 համար ի՞նչ պիտի բերնայինք անոնք ալ
 չորս վարդապետներուն անուններն են . — Էյ
 հապա հրեշտակին ձեռքի դրգալը՝ անի — գըր
 դալ չ'է , Թեղանթ նետոված ատեն մօտը դրո
 նըլած ես ա՛ . վառօթը , փունկընդին ձեռքը
 փայտ մը կայ ծաղն ալ բոց , անոր ի՞նչ կ'ը
 տեն . — Ժաշտ կամ հայերէն ջահ . հա՛հ , ահա
 հրեշտակին ձեռքինն ալ ջահ է . — վայ , անանկ
 էնէ Հայաստանը փունկընդելու ու երէյու են
 ելեր ատոնք . վայ անիրաւներ , ի՞նչ . հրեշ
 տակ չէ՛ հրեշտակէն մեծ , ով ալ ըլայ , որ
 Հայաստանը բոցերու կը մատնէ՛ չ'ենք ճան
 չեր , պատժոյ արժանի է Թող պատժովի . — այո՛ ,
 այո՛ Թող պատժովի . Թող անոնք երվին փո
 խանակ Հայաստանն երվելուն . — կեցէք եղբայր
 ներս , բաւ հոն դոնըլդ խաղաղապէս մընալ .
 կեցէք խօսք հասկըցէք . ան ջահը Հայաստանը
 բունկընդելու համար չէ . ան ջահը տագու
 թիւն չըտար , լոյս կուտայ . բսել է որ ան ջա
 հը Հայաստան պիտի լուսաւորէ :

Բայտ վրայ սիրտերը քիչ մը հանդարտե
 ցան . ու ամեն մարդ իր տեղը նստաւ նե՛ ալ խը
 ուովութեան տոտն Զաֆէէ մը ոտքի տակ փըշ
 րըված ըլլալով՝ անոր տէրը քիչ մը ատեն լուռ
 մտածելէն ետեւ , աղէկ տ , բաւ , սեպենք որ
 իրաւցընէ մօ վարդապետները Հայաստանը
 լուսաւորած ըլլալուն կամ լուսաւորելու ղի
 տաւորութիւն ունենալուն համար դրած են տա
 պատկերը . բայց սա ալ չ'ենք կրնար ընդունիլ .

միայն Թէ ասոր վրայ բարկանալու տեղ կը խըն
 դանք : Լսանկ չըլար . Տիրացու . Յովհաննէս
 Թուղթ գրիչ առ ձեռքդ , ու ադ պատկերը շե
 նել տուող ու իրենց գիրքին վրայ ղնողներուն
 սա դրուցելքներովս նամակ մը գրէ :

Հայոց աղբը ձեղ կը յարդէ , ձեղ կը պատ
 ուէ , և նոյնը պիտի շարունակէ ցվախճան .
 բայց ամեն բան իր չափն ունենալուն՝ ձեր խո
 շոր խոշոր անձնապարծութիւններն ալ չուզեր
 կլիլ խղղովելու վախով : Չենք ուզեր համող
 վիլ , որ Հայաստան ձեր կարծածին չափ խա
 ւարեալ եղած ըլլար . և ասոր հակառակ , մենք
 տնոր լուսաւորութեան կարօտ ըլլալը կը ճան
 չենք նե՛ ալ չենք կրնար հաւատալ , որ ձեր դաշ
 նակներէն և ասկէ ետքն ալ ելնելիք գիրքերէն
 քաշուելիք այդ ջահերովս ու լուսերովս միայն
 պիտի լուսաւորի : Եթէ Հայաստան ձեր կար
 ծածին չափ խաւարեալ էր նե՛ ձեր անոր ցու
 ցած ջահերը տակաւին շատ փոքր ու շատ տը
 կար են զՀայաստան բաւական լուսաւորելու .
 Աստի կը խնդրենք , որ գտնէ ասկէ ետեւ հը
 րատարակելու գիրքերուն վրայ չը գնէք տղա
 յական սնապարծութիւն մը յայտնող ատանկ
 պատկերներ . ապա Թէ ոչ՝ այն գիրքերը ձեռ
 քերնիս չենք առնիր , ու ձեր տալիք լուսաւո
 րութիւնը ձեզի կը փնայ , մեր ստակն ալ մեր
 գրպանը : Դուք ճշմարիտ աղգասիրութեամբ
 Հայաստանն ու Հայ աղբը լուսաւորելու միայն
 ջանացէք ու աշխատեցէք՝ մենք ձեր փառացն
 համար , ձեզի արժանի կոթողներ կանգնենք .
 հիմակու հիմայ ձեր անուններուն միայն առա
 ջին տաւերը անուշի Բէֆֆին մը տակ գնելնուդ՝
 ջանացէք , որ անոնք ամբողջ մեր սիրտին մէջ
 տեղաւորէք՝ այն սիրտերուն մէջ , որ միշտ
 բաց են աղգասիրաց բնդունելութեան համար ,
 այլ անանկ աղգասիրներու , միայն որոնք աղ
 զին փառաւորութեան մէջ կը բնուեն ոչ Թէ
 իրենց փառքը , այլ իրենց երջանկութիւնը :

ՊԵՏԱՍԻՆԵՆ

Լ. Պ. Յ. Ս. Եմոյս 22ին դրած նամա
 կովսիդ ինէ տեղեկութիւն կը խնդրէք Բաժնոր
 դական Բնկերութեան դրոժոց վրայօք . ասոր
 պատասխան կը գրեմ ձեզի Թէ այն Բնկերու

Թիւնը, մեր առաջ ստոյգ տեղեկութիւններուն նայելով հաստատոյ յուսով, մեծ երկայնամուտեամբ լռիկ ֆիջիկ իր գործը կը շարունակէ : Եյս օրերս ալ նոր կարգադրութիւն մը բերէ, որուն շատ հաւանեցանք : Յայտնի է որ այս ինկերութիւնը քսան հազիւ կազմուած է . առնցմէտըն որ որոշուած օրերը ժողովքի չը դրանք վիճարկելու իր հոն չը դռնըվելուն համար :

Երանի Թէ տասնիկ օրէնք մ'ալ Եղգային ժողովքներուն մէջ հաստատուելու և վստահ ենք, որ ան ասանը Պատրիարքարանի տարեկան բոլոր ծախքերը այս տուգանքէն հաւքըված բաւականով կը հոգացվեր, որ լրամնուս նայելով պղտիկ բան մըն ալ չէ եղեր :

Վ. Ռ. Ս. Ս. Օղու : Կը գրէք Թէ հեռունները նայելով աստղաբաշխին պէս անխոհեմներու բացած հօրին մէջ ինտրուս իմ աչքիս առջև, քիթիս տակը, ակունջիս վրան եղած Եղգային մանր, ու անհոգութեամբ ալ մեծնալիք կռիւները ինչո՞ւ չէք հրատարակէր : () ր. Թաքէոյ ու Վատը-բէոյը դրած ատենը՝ Վանն ու Պանդոման, և լսեցի որ պիտի գրէք Նաւրոն ալ, ի՞նչ պէտք է : Պօլսոյ ժողովուրդը հարբուխ (նէվաղի) եղած ատենը, դուրսի ժողովուրդները Թաքախ (վերեմ) կը լան . ասի գիտնալու է, ու էն առաջ հարբուխ խմացընելու է, և այն :

Ըսածներդ, Մեղուին ըսածներուն ու հրատարակածներուն չափ ճշմարիտ է կրնամ բախ բայց աս ալ գիտնալու է, որ մէնք կապանք, ամեն մարդ կռիւնին, ընեն, իրարու գլուխ պատուեն, իրար ամբաստանեն . և մինչև անատենը տեղէ մը, կեցինք նայինք ախարտանք, չըսվի նէ՞ մենք կեննք քաղեցէք, վաղեցէք՝ նայինք որերնիդ օրէնք էք, որերնիդ կաղ էք ու ետև կը մնաք, կըսենք :

Հիմակու հիմա բերաննիս հովին տուեր կըսպասենք, որ նայինք վերջը ո՞ւր պիտի երթայ :

— Մարգարէութիւն կըսես կը գրէք . այո՛ ամեն ատեն մարգարէութիւն կըսենք . բայց առիթ մեր վրայ մարգարէութիւն մը կամ գուշակութիւն մը պիտի ընենք . ամենուն տեղ՝ Մեղուն այսօր իր ապագան կը բերէ աչքին առջև, Սու-

լուխութեցի Սուլթանա անուն կնոջ ձեռքի քաւին տեղ իր առջևը ունենալով քանի մը հատ սև կնիկները, (խալալը չը հասկընաք) . աս կընիկներէն որ մէկը աղէկ բաղդ կը ցուցնեն անոր . որ մէկն ալ սև բաղդ : Մեղուին ու Եղգին բաղդը մէկտեղ կապուած է, Նայինք սև Թէ ճերմակ կեննէ բեւա՞յն աս բաղդը . շատերն անհամբերութեամբ կըսալանն

Գուն ի՞նչ կ'ուզէ, Հայրիկ կը ցաւիմ բու վրադ, բայց հիմակու հիմայ դարման մը չ'եմ կրնար ընել քեզի : Մեղուին մօրուքը բռնկած ատեն, ալ չը կրնար քու իրաւունքըդ ճանչցընել Եղգին : Եղգին միմիայն աչքը սուր չ'է, ակունջ ալ խուլ չ'է . Մեղուն քեզի պէս բաւականաւ եկեղեցականի մը իրաւունքը ժողովուրդին աչացն առջև չը պիտի կրնար դնել նէ հոգ չ'է . քու ձայնդ ամուր է . դուն Տրապիզոնէն մինչև Հայաստանի էն հեռու ծայրը լսեցուցիր ատենօք քու ձայնդ . հիմայ ինչո՞ւ չը պիտի կրնաս Պօլսոյ մէջ Չեֆերէ-Բաշ գլուխն եղնելով բոլոր հայերուն լսցնել քու ձայնդ : Գնա Բերդի՛ն մը գիր, շուտ բրէ վեր ելիր . ես ալ բոլոր Դեֆերէ-Բաշ կ'իմացնեմ, որ մէկ մէկ առա՛ւ առած . Հայերուն ակունջը բանալու վաղէն :

Վաղէ, դնա, քովը շատ մի կենար, ու հոս եկած ըլլալդ ալ մարդու մի՞ գրուցեր . Մեղուն դատապարտեալ է . մէկ քանի հոգիի միտքին ու սրտին մէջ՝ չ'ըլլայ որ դուն ալ անոր հետ դատապարտըվի :

Մեղք ես Հայրիկ, դուն Հայերուն համար, Մեղուէն եկել պէտք ես . Մեղուն մեռնի նէ տեղը Մեղուէն ան խոհեմ կենդանի մը կ'ենէ . բայց ձեզի պէս Հայրեր դարն անգամ մը հաղիւ կուգայ . . . :

Խմբագիր-ՏՅՈՒՔԻ
Յ. Դ. ՍՐՎԱՆՔԱՆ

ԿՈՍՏԱՆ ԴՆՈՒՊՈՒՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ԲԻԻԲԻՃԱՆ

Յարութի հեքիմեան վանդալ

Չէք ամենար պէ. փողոցին մէջ կը ծեծկը վիբ, քիւ քիւր կը ընէք, ծեծկը վիբ քիւ քիւր ընել կուգէք նէ տէհա,
նեքս մտէք, ծեծկը վիբու, քիւ քիւր ընելու տեղը ան տեղն է